

(i) Printed Pages : 7

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

2	5	3	6	1
---	---	---	---	---

Exam. Code :

0	3	0	9
---	---	---	---

Master of Arts (Economics) 3rd Semester
(2124)

ENVIRONMENTAL ECONOMICS

Paper : Opt (iii) MAECO-303 & 304 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— Attempt **five** questions in all, including questions no. 1 which is compulsory and selecting **one** question from each Unit.

1. Attempt any **ten** of the following in about **25-30** words each :

- (i) What is Ecosystem biodiversity ?
- (ii) What is Ecological footprint ?
- (iii) Meaning of limits to growth.
- (iv) What is Sustainable Development ?
- (v) What is negative externality ?
- (vi) Give Neoclassical economics' perspectives on the environment.
- (vii) What is abatement cost function ?
- (viii) Short note on pesticides regulation in India.
- (ix) What is transferable pollution permits ?
- (x) What are pollution taxes ?
- (xi) What is marginal decision ?

- (xii) Give two major challenges in solid waste management in India.
- (xiii) Elaborate briefly on Green National Accounts.
- (xiv) Objectives of Earth Summit 2002.
- (xv) What is Ozone Depletion ? 10×2=20

UNIT—I

2. Write notes on :

- (i) Discuss the inter-linkage between environment and economy.
- (ii) Discuss the first two laws of thermodynamics. 7+8=15

3. What do you mean by Market failures associated with environment ? Elaborate on various reasons for these failures, along with the possible solutions. 15

UNIT—II

- 4. Explain how to determine optimal pollution levels. Are direct regulations capable of efficiently achieving optimal emission levels ? Explain. 15
- 5. Explain the Coase theorem in detail. Also give the limitations of Coase theorem. 15

UNIT—III

- 6. Elaborate on the cost-benefit analysis in the context of environmental protection. Also enlist its various advantages and disadvantages. 15
- 7. What is Environmental Impact Assessment (EIA) ? Write a detailed note on the EIA Process. 15

UNIT—IV

8. What is global warming ? Give a detailed discussion on causes, consequences and international responses to global warming. 15

9. Write notes on :

(i) The Environmental Kuznets Curve.

(ii) WTO, Trade and Environment.

8+7=15

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- कुल पांच प्रश्नों का प्रयास करें, जिसमें प्रश्न संख्या 1 शामिल है जो कि अनिवार्य है और प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न का चयन करें।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर लगभग 25-30 शब्दों में दीजिए :

(i) पारिस्थितिकी तंत्र जैव विविधता क्या है ?

(ii) पारिस्थितिक पदचिह्न क्या है ?

(iii) विकास की सीमाओं का अर्थ बताएं।

(iv) सतत विकास क्या है ?

(v) नकारात्मक बाह्यता क्या है ?

(vi) पर्यावरण पर नवशास्त्रीय अर्थशास्त्र का दृष्टिकोण दीजिए।

(vii) शमन लागत फलन क्या है ?

(viii) भारत में कीटनाशकों के विनियमन पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखें।

(ix) हस्तांतरणीय प्रदूषण परमिट क्या है ?

(x) प्रदूषण कर क्या है ?

(xi) सीमांत निर्णय क्या है ?

(xii) भारत में ठोस अपशिष्ट प्रबंधन में दो प्रमुख चुनौतियां बताइए।

(xiii) ग्रीन नेशनल अकाउंट्स पर संक्षेप में विस्तार से बताइए।

(xiv) अर्थ समिट 2002 के उद्देश्य।

(xv) ओजोन क्षरण क्या है ?

10×2=20

यूनिट-I

2. निम्नलिखित पर नोट लिखें :

(i) पर्यावरण और अर्थव्यवस्था के बीच अंतर-संबंध पर चर्चा करें।

(ii) ऊष्मागतिकी के पहले दो नियमों पर चर्चा करें। 7+8=15

3. पर्यावरण से जुड़ी बाजार विफलताओं से आपका क्या अभिप्राय है ? इन विफलताओं के विभिन्न कारणों और संभावित समाधानों पर विस्तार से चर्चा करें। 15

यूनिट-II

4. बताएं कि इष्टतम प्रदूषण स्तर कैसे निर्धारित किया जाए। क्या प्रत्यक्ष विनियमन कुशलतापूर्वक इष्टतम उत्सर्जन स्तर प्राप्त करने में सक्षम हैं ? समझाएं। 15

5. कोज प्रमेय की विस्तार से व्याख्या करें। कोज प्रमेय की सीमाएं भी बताएं। 15

यूनिट-III

6. पर्यावरण संरक्षण के संदर्भ में लागत-लाभ विश्लेषण पर विस्तार से चर्चा करें। इसके विभिन्न लाभ और हानियां भी बताएं। 15

7. पर्यावरण प्रभाव आकलन (EIA) क्या है ? EIA प्रक्रिया पर विस्तृत टिप्पणी लिखें। 15

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਗਲੋਬਲ ਵਾਮਿੰਗ ਕੀ ਹੈ ? ਗਲੋਬਲ ਵਾਮਿੰਗ ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ, ਪਰਿਣਾਮਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਯਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15
9. ਨਿਮਨਲਿਖਤ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (i) ਪਰਿਆਵਰਣ ਕੁਝ ਨੇਟ ਵਰਗ।
- (ii) ਵਿਸ਼ਵ ਵਪਾਰ ਸੰਗਠਨ, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਪਰਿਆਵਰਣ। 8+7=15

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ।

1. ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਦਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :
- (i) ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਕੀ ਹੈ ?
- (ii) ਈਕੋਲੋਜੀਕਲ ਫੁੱਟਪ੍ਰਿੰਟ ਕੀ ਹੈ ?
- (iii) ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।
- (iv) ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਹੈ ?
- (v) ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਬਾਹਰੀਤਾ (Externality) ਕੀ ਹੈ ?
- (vi) ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਨਿਓਕਲਾਸੀਕਲ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਿਓ।
- (vii) ਅਬੈਟਮੈਂਟ ਲਾਗਤ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ ?
- (viii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।
- (ix) ਤਬਾਹੀਯੋਗ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਪਰਮਿਟ ਕੀ ਹਨ ?
- (x) ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਟੈਕਸ ਕੀ ਹਨ ?

(xi) ਹਾਸ਼ੀਏ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀ ਹੈ ?

(xii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਠੋਸ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੱਸੋ।

(xiii) ਗ੍ਰੀਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਕਾਉਂਟਸ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰੋ।

(xiv) ਧਰਤੀ ਸੰਮੇਲਨ 2002 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਿਖੋ।

(xv) ਓਜ਼ੋਨ ਦੀ ਕਮੀ ਕੀ ਹੈ ?

10×2=20

ਯੂਨਿਟ-I

2. ਨਿਮਨਲਿਖਤ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

(i) ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ-ਸੰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

(ii) ਥਰਮੋਡਾਇਨਾਮਿਕਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

7+8=15

3. ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਸੰਭਾਵਿਤ ਹੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹਨਾਂ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰੋ।

15

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ ਕਿ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੀ ਸਿੱਧੇ ਨਿਯਮ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਸਰਵੋਤਮ ਨਿਕਾਸੀ ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ? ਸਮਝਾਓ।

15

5. ਕੋਸ ਪ੍ਰਮੇਏ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਕੋਸ ਪ੍ਰਮੇਏ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵੀ ਦਿਓ।

15

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰੋ। ਇਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਾਇਦਿਆਂ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ। 15
7. ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ (EIA) ਕੀ ਹੈ ? EIA ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਕੀ ਹੈ ? ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ, ਨਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15
9. ਨਿਮਨਲਿਖਤ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (i) ਵਾਤਾਵਰਨ ਕੁਜ਼ਨੇਟਸ ਕਰਵ।
 - (ii) WTO, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ।
- 8+7=15